دانشگاه گنبد کاووس
نشریه "حفاظت زیست بوم گیاهان"
دوره دهم، شماره بیستم
http://pec.gonbad.ac.ir

علمی-پژوهشی

بررسی تعارضات چرا در مناطق حفاظت شده(مطالعه موردی: منطقه حفاظت شده بهرام‌گور در استان فارس)

رضاالدین عوفی[1*]، حسین بارانی[2]، احمد عابدی سروستانی[3]

[1]دانشجوی دکتری علوم مرتع، دانشکده مرتع و آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان
[2] دانشیارگروه مدیریت مرتع، دانشکده مرتع و آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان
[3]دانشیارگروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، گرگان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۵/۲۳

چکیده

مناطق حفاظت شده به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و موثرترین ابزار در جهان برای حفاظت از تنوع زیستی ظهور یافته‌اند.تغییر کاربری اراضی طبیعی، به‌ویژه مراتع به مناطق حفاظت‌شده، باعث می‌گردد تا چرا در بخشی از اراضی مرتعی با محدودیت‌هایی روبه‌رو شود. این محدودیت ها موجب بروز تعارض بین ذی‌نفعان مختلف اراضی طبیعی می‌شود. این تحقیق به بررسی تعارضات چرای موجود در منطقه حفاظت‌شده بهرام گور می‌پردازد. در اولین مرحله از مطالعه، به‌منظور بررسی تعارضات موجود، مصاحبه با ذی‌نفعان مختلف صورت گرفته است.روش نمونه‌گیری از نوع روش طبقه‌بندی، انتساب بهینه و روش هدفمند بوده و حجم جامعه آماری از روش گلوله برفی به دست آمده است. ابزار استفاده شده برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسش‌نامه بوده و برای انجام تجزیه و تحلیل های آماری داده‌ها از نرم افزارهای R و Gephi استفاده گردیده است. به طور کلی، چهار گروه ذی‌نفع و۱۳ موضوع تعارض شناسایی شد. از طرفی، ۴۹۷پرسش‌نامه نیز تکمیل گردید.نتایج این تحقیق، تعارض بین سه ذی‌نفع/ ذی‌ربط سازمان حفاظت محیط

*نویسنده مسئول:owfireza@yahoo.com

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

زیست، اداره منابع طبیعی و دامدار را بیش از سایرین نشان می‌دهد که تعداد تعارضات مربوط به دامدار با ۱۲ تعارض و سازمان حفاظت محیط زیست با ۱۰ تعارض، بیش از دیگران است. همچنین بیشترین تعداد تعارض نیز بین سازمان حفاظت محیط زیست و دامدار، با ۸ تعارض وجود دارد. بر اساس یافته‌های این تحقیق، می‌توان در راستای رفع تعارضات کلیدی و مهم، برنامه‌ریزی و مدیریت، توسط مدیریت منابع طبیعی و مناطق حفاظت شده صورت گیرد.

کلمات کلیدی: **ذی‌نفعان درمنطقه حفاظت شده، مدیریت تعارض، مدیریت چرا، مدیریت محیط زیست**

مقدمه

تعارض، دارای تعاریف و مفاهیم مختلفی است. طبق تعریفی که بیش از سایر منابع مورد استناد است، تعارض هنگامی ایجاد می‌شود که میان باورها یا رفتارهاییک یا چند تن از اعضای دسته‌های افراد، عدم توافق یا اصطکاک به‌وجود آید (Rahim, 2011). به گفته وی، تعارض اجتناب ناپذیر است و این حالت در اثر کنش و واکنش انسان با محیط اطراف خود و با سایر اجزاء رخ می‌دهد. رقابت و تعارض در محیطی که بیش از دو مخاطب، تمایل به استفاده و کنترل یک منبع خاص را دارند و هیچ کدام از طرفین تمایلی به اشتراک‌گذاری منبع ندارند، رخ می‌دهد. در برخی موارد، یک منبع مشترک برای ذی‌نفعان مختلف دارای ارزش‌های متفاوتی است و تعارض بر سر مالکیت می‌تواند بنا به عقاید، مهارت‌ها و نگرش طرفین، جنبه‌های مختلفی داشته باشد.

تعارض در بهره‌وری از منابع طبیعی نیز دیده می‌شود. منابع طبیعی همچون زمین، آب، چوب، مواد معدنی، فلزات و نفت منابع حیاتی ارزشمندی برای معیشت و درآمد محسوب می‌شوند و کشورها و جوامع آنها در سراسر جهان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. زمانی‌که منابع طبیعی، به صورت ضعیف مدیریت و کنترل شود، یا اینکه تقسیم آنها بین ذی‌نفعان به صورت غیرمنصفانه انجام شود، این مسأله می‌تواند منجر به ایجاد تنش و تشدید تعارض شدید و خشونت بار گردد و نیزمی‌تواند منشأیک تعارض پویا در کل منطقه شود (UNDPA/UNEP, 2015).

تغییر کاربری اراضی طبیعی، به‌ویژه مراتع به مناطق حفاظت‌شده، باعث می‌گردد تا بخشی از اراضی در دسترس برای چرای دام، از دسترس دامداران حذف و یا چرا در این اراضی با محدودیت‌هایی روبه‌رو شود. این محدودیت‌ها موجب بروز تعارض بین ذی‌نفعان مختلف اراضی طبیعی می‌شود (کریمی و همکاران، ۱۳۹۳). از بارزترین تعارضات موجود در این زمینه می‌توان به تعارضات ما بین دامداران و سازمان حفاظت محیط زیست به عنوان متولی امر حفاظت مناطق حفاظت شده در کشور اشاره کرد (قاسمی، ۱۳۹۰). دامداران برای تولید بیشتر محصولات دامی خود ناگزیر به استفاده بیشتر از مراتع، چرای تعداد بیشتر دام، دسترسی به منابع آب

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

و علوفه در سایر نقاط منطقه، تردد در مسیرهایی که ممکن است در داخل یا حاشیه منطقه حفاظت شده باشند و ... دارند که اکثرا این موارد منجر به تاثیر بر رفتار و جمعیت وحوش منطقه حفاظت شده می‌گردد (کریمی و همکاران، ۱۳۹۳)، لذا سازمان حفاظت محیط زیست که مسئولیت حفاظت از وحوش را بر عهده دارد، ناچار به جلوگیری از موارد فوق و اعمال قانون می‌شودکه در نهایت باعث ایجاد تعارض بین دو گروه مذکور می‌گردد (قاسمی، ۱۳۹۰).

با تکیه بر منابع، تعارضات موجود برای دامداران در مناطق حفاظت‌شده می‌توانند به انواع تعارضات اصلی زیر تقسیم شوند:

تعارض مابین دامداران داخل یک مرتع یا یک طایفه (Hundie, 2010)، تعارض مابین دامداران طوایف مختلف یا مراتع مختلف (Mussa et al., 2017)،تعارض مابین دامداران و بهره‌برداران غیر دامدارموجود در منطقه، شامل سرمایه‌گذاران، کشاورزان و موارد دیگر(Massawe & Urassa, 2016; Bartels, 2016)، تعارض دامداران ـ نهادهای دولتی (Bartels, 2016)، تعارض دامداران ـ حیات وحش (درندگان) (Eshete et al., 2018)، تعارض احتمالی مابین دامداران دارای پروانه و مجوز چرا و دامداران بدون پروانه و مجوز چرا،

ایران دارای چهار گروه از اراضی تحت نظارت سازمان حفاظت محیط زیست استکه شامل پارک ملی، منطقه حفاظت شده، ذخیره گاه زیست کره و نیز منطقه شکار ممنوع است؛ اما از آنجا که تعداد و وسعت مناطق حفاظت شده بیشتر از سایر مناطق دیگر است و نیز این که در پیرامون و حتی درون این مناطق، روستا وجود دارد و از طرفی مطابق قوانین سازمانی، که حضور دام در مناطق حفاظت شده مجاز است، لذا در این مناطق تعارضات چرای بیشتری دیده می‌شود که علاوه بر تعارضات چرا مابین دامداران با دیگر دامداران، کشاورزان و باغداران و ...، شاهد تعارضات دامداران با سازمان حفاظت محیط زیست نیز خواهد بود (قاسمی، ۱۳۹۰).

انتظار می‌رود در منطقه، بیشتر تعارضات موجود در بین دامداران از یک سو و سازمان حفاظت محیط زیست به عنوان متولی حفاظت از مناطق حفاظت شده از سوی دیگر باشد. از طرفی، تعارضات ما بین سازمان حفاظت محیط زیست و نیز اداره منابع طبیعی به عنوان مالک مناطق حفاظت شده هم مشهود باشد.

با توجه به اهمیت تعارض و نیز وجود تعارضات در مناطق حفاظت شده، هدف از انجام مطالعه حاضر، بررسی تعارضات چرادر منطقه حفاظت شده بهرام گور، شناسایی عوامل موثر بر ایجاد تعارض در مدیریت چرا در منطقه، بررسی شدت تعارضات مدیریت چرا و رتبه بندی آنها و نیز ارائه راهکارهای مقابله با تعارض و

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

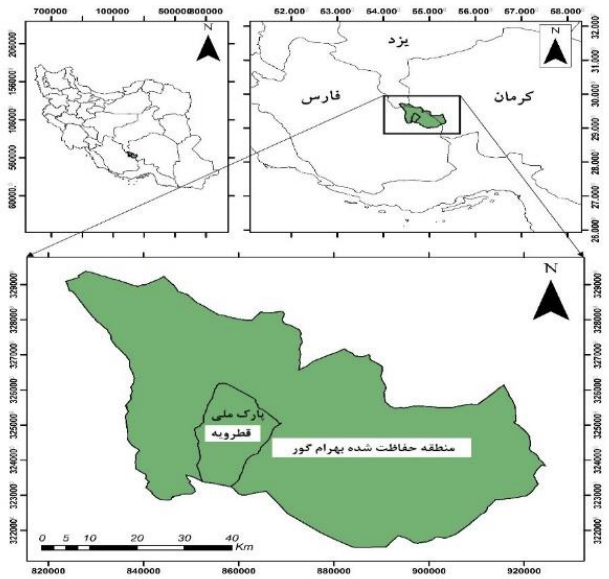
بهره‌گیری از نظر ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان مختلف منطقه حفاظت‌شده و مقایسه آنها، برای بهترین تصمیم‌گیری در زمینه حفاظت و بهره‌برداری پایدار از اراضی و منابع طبیعی منطقه است.

مواد و روشها

منطقه مورد مطالعه

منطقه حفاظت شده بهرام‌گور در پیرامون پارک ملی قطرویه قرار دارد. این دو ناحیه به عنوان تنها نقطه در جهان که دارای جمعیت پویایی ازگور یا گورخر ایرانی (*Equus hemionus onager*) هستند، شناخته می‌شوند. این منطقه که در سال ۱۳۵۱ به عنوان منطقه حفاظت شده، تحت نظارت اداره کل حفاظت محیط زیست استان فارس قرار گرفت، اگر چه در مرز استان‌های فارس، کرمان و یزد واقع شده است، اما مدیریت و نظارت آن با اداره کل حفاظت محیط زیست استان فارس است. وسعت منطقه حفاظت شده بهرام گور، در حال حاضر۳۷۶/۲۰۲ هکتار است و بیشترین حد ارتفاعی آن، کوه علی دادی، ۲۷۸۷ متر وکم‌ارتفاع‌ترین نقطه آن ۱۶۰۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. به لحاظ جغرافیایی، این منطقه در مختصات '۰۰ ۲۹ °۲۹ تا '۴۳ °۲۹ عرض شمالی و '۲۱ °۵۲ تا '۲۱ °۵۴ طول شرقی واقع شده است. اقلیم منطقه، گرم و خشک با بارندگی سالیانه حدود ۲۰۰ میلی متر است.۶۰ درصد منطقه را مراتع تشکیل می‌دهند. با توجه به وسعت، تغییرات ارتفاعی،توپوگرافی و نیز نوع خاک،۱۰ تیپ گیاهی درمنطقه دیده می‌شود (دیده‌بان محیط زیست و حیات وحش ایران، ۱۳۹۱؛ گزارش مهندسین مشاور جامع ایران، ۱۳۹۳). شکل ۱،موقعیت جغرافیایی منطقه حفاظت شده بهرام گور را نشان می‌دهد.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی منطقه حفاظت شده بهرام گور(گزارش مهندسین مشاور جامع ایران، ۱۳۹۳)

تعداد ۲۰ روستا در محدوده منطقه حفاظت شده بهرام گور وجود دارد که ۷ روستا در آن و بقیه در پیرامون واقع شده‌اند. شغل اصلی اکثر اهالی منطقه دامداری و در وهلهبعد کشاورزی و باغداری است. تخمین زده می‌شود که بیش از ۶۰ سامان عرفی و حدود ۴۰۰ بهره بردار دامدار در منطقه وجود داشته باشند. دام موجود در منطقه غالبا از نوع گوسفند با تعداد تقریبی بیش از ۵۰/۰۰۰ راس بوده و بز نیز به میزان کم یعنی حدود ۲۰۰۰ راس و شتر هم با تعداد تقریبی ۴۰۰ نفر وجود دارد. در منطقه حدود ۱۱۵۰ هکتار اراضی باغی و زراعی وجود دارد که برای تولید گندم، جو، پسته، انار و ... مورد استفاده قرار می‌گیرند که در حدود ۳۰۰ خانوار از این طریق امرار معاش می‌کنند (دیده‌بان محیط زیست و حیات وحش ایران، ۱۳۹۱؛ گزارش مهندسین مشاور جامع ایران، ۱۳۹۳).

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

روش تحقیق

با توجه به هدف مطالعه که بررسی تعارضات چرا در منطقه حفاظت شده بهرام‌گور بود، انجام پژوهش در سه مرحله اصلی صورت گرفت که به شرح زیر است:

مرحله اول (مطالعات اکتشافی (کیفی) جهت شناسایی ذی‌نفعان و منابع مورد تعارض در منطقه و تنظیم پرسش‌نامه):به منظور بررسی تعارضات چرای موجود، مصاحبه با جامعه گرودار صورت گرفت.انجام مصاحبه از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و در قالب روش تحلیل محتوا انجام پذیرفت. بدین منظور ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان دارای تجربه در زمینه تعارضات موجود، شناسایی شد و مصاحبه تا جایی صورت پذیرفت که دیگر یافته جدیدی حاصل نگردید. همچنین مصاحبه با کارشناسان و نیروهای سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی ذی‌نفع درمنطقه صورت گرفت. مصاحبه‌ها از طریق روش کدبندی، دسته‌بندی و خلاصه‌سازی شد.

مرحله دوم (مطالعات میدانی برای ارزیابی و اولویت‌بندی شدت تعارضات موجود در بین ذی‌نفعان): در دومین مرحله تلاش شد تا اطلاعات کیفی گردآوری شده در فرایند مصاحبه، از طریق تکمیل پرسش‌نامه در جمعیت بیشتری که به لحاظ آماری بتوان نتایج حاصل از مطالعه را به کل منطقه تعمیم داد، کمی‌سازی شود. پس از انجام مصاحبه، پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته مشتمل بر گویه‌های بسته، باز و نیمه‌باز طراحی شد. پرسش‌نامه‌ها در بین ذی‌نفعان تکمیل گردید. روش نمونه‌گیری برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها، روش طبقه‌بندی هدفمند است و تعداد نمونه لازم از روش انتساب بهینه به دست می‌آید به این صورت که در هر طبقه، با توجه به حجم آن، اقدام به تعیین تعداد نمونه بهینه برای آن طبقه می‌گردد،به نحوی که حتی با افزایش آن تعداد نمونه، تغییرات خاصی در خروجی‌ها دیده نشود (عمیدی و پاشا، ۱۳۸۵). برای تعیین روایی پرسش‌نامه از افراد متخصص در زمینه منابع طبیعی و علوم اجتماعی استفاده شد که به این ترتیب با تغییراتی که در آن اعمال گردید، مشخص گردید که پرسش‌نامه، اهداف پژوهش را برآورده می‌کند و قابل درک برای افراد متخصص و غیر متخصص است. از طرفی، برای اندازه‌گیری تمامی صفات مورد پژوهش، مناسب است و همه جوانب پژوهش را پوشش می‌دهد. چهار مورد ذکر شده از اصول پایه برایتعیین روایپهر پرسش‌نامه است (دادگر مقدم و خواجه دلوئی، ۱۳۹۶). به این ترتیب مشخص شد که پرسش‌نامه طراحی شده، از نظر کاربردی مفید و مناسب است. بعد از تائید روایی، اقدام به تائید پایایی پرسش‌نامه از طریق آزمون آلفای کرونباخ گردید و سپس، پرسش‌نامه‌ها در بین اعضای جامعه مطالعاتی تقسیم و تکمیل شدند. بعد از آن، داده‌ها در محیط نرم افزارهای Gephi و R تجزیه و تحلیل شدند.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

مرحله سوم (شناسایی و اولویت‌بندی روش‌ها، بررسی توان سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و ارائه راه‌های پیشنهادی در مدیریت تعارضات در منطقه): پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها و پاسخ به سوالات اولیه تحقیق، کارگاه‌های مشارکتی با ذی‌نفعان موجود در منطقه به منظور تعیین راه‌حل‌ها برای مدیریت تعارضات موجود برگزار شد.

جدول ۱، اطلاعات مربوط به جامعه آماری طبقات و تعداد افراد نمونه‌گیری شده در هر طبقه را نشان می‌دهد.

جدول ۱- جامعه آماری طبقات و تعداد افراد نمونه‌گیری شده در هر طبقه

ردیف	طبقه	جامعه آماری	تعداد افراد نمونه‌گیری شده
۱	سازمان حفاظت محیط زیست	۶	۵
۲	اداره منابع طبیعی	۴	۳
۳	اداره آبفا روستائی	۳	۳
۴	دامدار	۴۷	۲۸

نتایج نیز در دو بخش، شامل ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه (از دیدگاه شخصیت حقوقی و حقیقی) و نیز تعارضات موجود در منطقه (از دیدگاه ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان درگیر) ارائه گردید.

همان طور که ملاحظه می‌شود، طبقات، شامل ذی‌نفعان مختلف موجود در منطقه است. جامعه آماری در تمامی طبقاتی که به ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی منطقه دلالت دارد محدود است؛چرا که منطقه حفاظت شده در مجاورت بخش قطرویه قرار دارد که بخشی کوچک در شهرستان نیریز است و ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی موجود در آن بخش به دلیل کوچک بودن ادارات موجود در آنجا، از تعداد کارشناسان محدودی برخوردارند که پاسخگوی سوالات مربوط به منطقه باشند که در این وضعیت تعداد افراد نمونه‌گیری شده برای این طبقات نیز محدود بوده و به حداقل نیز رسیده است.

در مورد طبقاتی که به ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی موجود در منطقه دلالت دارند، وضعیت متفاوت است. در مورد گردشگر غیر مجاز و شکارچی نمی توان جامعه آماری را مشخص نمود.برای دامداران نیز دامدارانی

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

درنظر بودند که تعداد دام بیشتر، سامان عرفی وسیعتر، داشتن سابقه تعارض در منطقه و یا مجموعه‌ای از این عوامل را داشته‌اند. برای کشاورز و باغدار نیز آن گروه از آنها انتخاب شدند که دارای زمین در مجاورت منطقه، زمین وسیع، سابقه تعارض در منطقه و یا مجموعه‌ای از آنها بودند.علاوه بر مطالب فوق، موضوعات مورد تعارض در منطقه نیز مورد کدبندی قرار گرفت. کدبندی تعارضات مربوط باعث استفاده راحت‌تر در تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها و نیز فهم بهتر تعارضات در گروه‌بندی آنها می‌گردد. به‌طورکلی، با توجه به تعداد تعارضات و ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان درگیر در تعارضات و نیز یک‌طرفه و یا دوطرفه بودن تعارضات موجود، اقدام به تکمیل ۴۹۷پرسش‌نامه گردیده است. جدول ۲، کد موضوعات تعارض را نشان می‌دهد.

جدول ۲ – کد موضوعات تعارض

ردیف	موضوع تعارض					کد
	زیر شاخه	شاخه	فرعی	اصلی	کلان	
۱		مرز و محدوده	تولیت/ مدیریت/ مرز و محدوده	چرای دام	چرائی	۱-۱-۲-۱
۲	فرایند ممیزی	ممیزی	تولیت/ مدیریت/ مرز و محدوده	چرای دام	چرائی	۱-۲-۱-۱-۲
۳	جهت صدور پروانه دام دار	ممیزی	تولیت/ مدیریت/ مرز و محدوده	چرای دام	چرائی	۲-۲-۱-۱-۲
۴		طرح مرتعداری/ برنامه مدیریتی/ بهره برداری از مراتع/ واگذاری عرصه	تولیت/ مدیریت/ مرز و محدوده	چرای دام	چرائی	۳-۱-۱-۲
۵			زمان ورود دام	چرای دام	چرائی	۲-۱-۲
۶			زمان خروج دام	چرای دام	چرائی	۲-۱-۳
۷			تعداد دام	چرای دام	چرائی	۲-۱-۴
۸		سگ گله	نوع دام	چرای دام	چرائی	۱-۵-۱-۲

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

ادامه جدول (۲)

ردیف	موضوع تعارض					کد
	زیر شاخه	شاخه	فرعی	اصلی	کلان	
۹			مسیر چرای دام/ مسیر تردد دام	چرای دام	چرائی	۲-۱-۶
۱۰		تاسیسات ساختمانی دام دار (تاسیسات دام داری/ سرپناه دام دار)	تاسیسات ساختمانی دام دار (تاسیسات دام داری/ سرپناه دام دار) / دفع پسماند توسط گردشگر غیر مجاز	چرای دام	چرائی	۲-۱-۷-۱
۱۱		دفع پسماند توسط گردشگر غیر مجاز	تاسیسات ساختمانی دام دار (تاسیسات دام داری/ سرپناه دام دار) / دفع پسماند توسط گردشگر غیر مجاز	چرای دام	چرائی	۲-۱-۷-۲
۱۲		چشمه	آب شرب دام	چرای دام	چرائی	۲-۱-۸-۱
۱۳		چاه مالداری	آب شرب دام	چرای دام	چرائی	۲-۱-۸-۲

نتایج

می‌توان با توجه به طبقه‌بندی ذکرشده، به موارد زیر در مورد تعارضات موجود در منطقه اشاره نمود:

I. ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه (از دیدگاه شخصیت حقوقی و حقیقی):ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان در منطقه به دو گروه اصلی تقسیم شده‌اند. دسته اول ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی‌اند که شامل سازمان محیط زیست و ادارات منابع طبیعی و آبفای روستایی هستند. دسته دیگر ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی هستند که دامداران را شامل می‌شود. هر ذی‌نفع/ ذی‌ربط با توجه به طرف مقابل آن که دارای چه شخصیتی است، در برخورد با تعارض فی ما بین دارای واکنش متفاوتی است. علاوه بر اینکه بین دو گروه فوق تعارضاتی وجود دارد، در بین خود دو گروه نیز تعارضاتی دیده می‌شود. به این ترتیب برای بررسی ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه از دیدگاه شخصیت حقوقی و حقیقی، به بررسی آنها در چهار گروه زیر پرداخته می‌شود.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

شایان ذکر است که حقوقی- حقیقی بیانگر تعارضات موجود بین ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی نسبت به ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی و از دیدگاه ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقیاست ولی حقیقی- حقوقی برعکس حالت ذکر شده قبلی است.

۱) **حقوقی- حقوقی:**در این گروه دو ذی‌نفع/ ذی‌ربط حقوقی شامل سازمان حفاظت محیط زیست و اداره منابع طبیعی وجود داردونیز چهارتعارض چرائی دیده می‌شود. سازمان حفاظت محیط زیست دو تعارض با اداره منابع طبیعی و اداره منابع طبیعی نیز دو تعارض با سازمان حفاظت محیط زیست دارند.

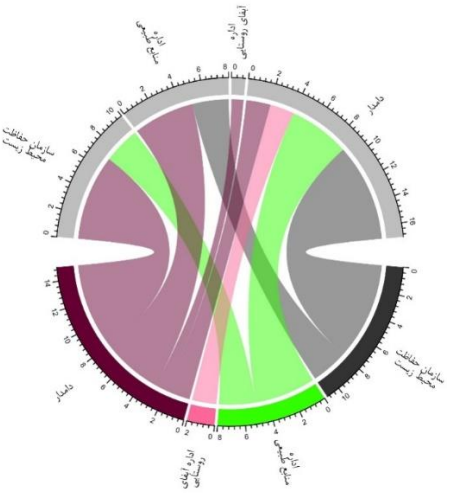
۲) **حقوقی- حقیقی:** در این گروه چهارذی‌نفع/ ذی‌ربط وجود دارد که سه گروه آنها حقوقی و شامل سازمان حفاظت محیط زیست و ادارات منابع طبیعی و آبفا روستایی بوده و نیز یک گروه حقیقی شامل دامدار است. از طرفی۱۵ تعارض چرائی وجود دارد. سازمان حفاظت محیط زیست ۸ تعارض با دامدار، اداره منابع طبیعی پنج تعارض با دامدارو اداره آبفا روستایی دو تعارض با دامداردارند.

۳) **حقیقی- حقوقی:**در این گروه چهارذی‌نفع/ ذی‌ربطوجود دارد که یک گروه آنها حقیقی و شامل دامدار بوده و نیز سه گروه حقوقی شامل سازمان حفاظت محیط زیست و ادارات منابع طبیعی و آبفا روستایی است. از طرفی ۱۱ تعارض چرا وجود دارد. دامدار ۷ تعارض با سازمان حفاظت محیط زیست، سه تعارض با اداره منابع طبیعی و یک تعارض با اداره آبفا روستایی دارند.

۴) **حقیقی- حقیقی:**در این گروه یک ذی‌نفع/ ذی‌ربط حقیقی شامل دامدار وجود دارد که در بین خودشان دارای تعارض هستند. با توجه به اینکه نرم‌افزار باید قادر به تشخیص این دو گروه از هم باشد، لذا هر جا که نیاز به بررسی هر دو گروه با هم بود، اقدام به تقسیم آنها به دو گروه، یکی "دامدار" با کد ۱۳ و دیگری "دامدار (گروهی دیگر)" با کد ۱۳۱ شده است، اما در سایر حالاتی که فقط نیاز به بررسی کلیه دامداران به عنوان یک گروه بوده، فقط از یک گروه تحت عنوان "دامدار" با کد ۱۳ استفاده گردیده است. دو تعارض چرانیز دیده می‌شود. دامداریک تعارض بادامدار (گروهی دیگر) ودامدار (گروهی دیگر) نیز یک تعارض بادامدار (یعنی تعارض بین خود دامداران) دارند.

شکل ۲، ارتباط ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان با یکدیگر را نشان می‌دهد.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

شکل ۲- ارتباط ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان با یکدیگر

II. تعارضات موجود در منطقه (از دیدگاه ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان درگیر): در این جادیدگاه‌های ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان درگیر در هر کد موضوع تعارض چرا که شامل ۱۳ کد موضوع تعارض است بررسی می‌شود:

۱) **مرز و محدوده (۲۱۱۱)**: بیانگر دسته‌ای از تعارضات است که به محل و حدود مناطق تحت چرا مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار(۱/۱۳/۲۱۱۱) و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۱۱)**: تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که گاهیدامداران اقدام به تعرض به پارک ملی قطرویه که در دل منطقه حفاظت شده بهرام گور قرار دارد و نیز قرق‌های ممنوع موجود در منطقه یا همان مناطق امن می‌نمایند. مناطق امن که در منطقه حفاظت شده تعریف شده است مکانی است که دارای پوشش گیاهی مرتعی و تنوی زیستی بالاتری نسبت به منطقه بوده و تقریبا شبیه پارک ملی با آن برخورد می‌گردد.دامداران میزان این تعارض را کم می‌دانند.

۲) **فرآیند ممیزی (۲۱۱۲۱)**: بیانگر دسته‌ای از تعارضات است که به ممیزی محل و حدود مناطق تحت چرا مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

- **محیط زیست- منابع طبیعی (۱/۲/۲۱۱۲۱) و منابع طبیعی- محیط زیست (۲/۱/۲۱۱۲۱):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که تعارض بین دو دستگاه دولتی معمولا در نحوه اجرای مصوباتی است که هر اداره خود را ملزم به اجرای آن می‌داند؛ لذا باید آن قوانین را بازبینی نمود. اداره منابع طبیعی نیز بیان می‌دارد که قوانین ما اجازه مصالحه در این موارد را فقط تا جای ممکن به ما می‌دهد و البته سازمان حفاظت محیط زیست نیز همین مشکل را دارد و این مورد باعث تشدید تعارض مذکور می‌گردد.

۳) **ممیزی برای صدور پروانه دامداران (۲۱۱۲۲):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به ممیزی برای صدور پروانه دامداران مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **منابع طبیعی- دامدار (۲/۱۳/۲۱۱۲۲):** تعارضی یک طرفه است.اداره منابع طبیعی بیان می‌دارد که این تعارض موجب گرفتاری های زیادی برای این اداره شده است و در سطح بسیار زیاد است. هر چند آخرین مرحله ممیزی در منطقه برای صدور پروانه چرا مربوط به سال ۱۳۸۵ بوده و از آن زمان به بعد هر چه بوده نقل و انتقالات و جابه‌جایی‌های پروانه‌های چرا در بین دامداران بوده است، ولی باز هم این تعارض سبب درگیری‌های زیادی برای این اداره می‌گردد. دامداران بیان می‌دارند که در این زمینه هیچ مشکلی ندارند و با توجه به ممیزی‌های منطقه که در سالیان پیش انجام شده، فقط در این مدت اقدام به نقل و انتقال و جابه‌جایی پروانه‌های چرا کرده‌اند که تعارض خاصی را به دنبال نداشته است.

۴) **طرح مرتعداری/ برنامه مدیریتی/ بهره‌برداری از مراتع/ واگذاری عرصه (۲۱۱۳):** بیانگر دسته‌ای از تعارضات است که به واگذاری طرح‌های مرتعداری، برنامه‌های مدیریتی اداره منابع طبیعی در محدوده، طرح‌های بهره‌برداری از مراتع و نیز واگذاری عرصه‌های منابع طبیعی به غیر که توسط اداره منابع طبیعی انجام می‌گیرد، مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- منابع طبیعی (۱/۲/۲۱۱۳) و منابع طبیعی- محیط زیست (۲/۱/۲۱۱۳):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که سطح این تعارض بسیار زیاد است و سالانه در حدود ۵۰ فقره پرونده قضایی در این مورد تشکیل می‌شود که بیشتر مربوط به مبحث بهره‌برداران آنغوزه است. اداره منابع طبیعی نیز بیان می‌دارد که قوانین ما اجازه مصالحه در این موارد را فقط تا جای ممکن به ما می‌دهد و البته اداره محیط زیست نیز همین مشکل را دارد و این مورد باعث تشدید تعارض مذکور می‌گردد.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

- **منابع طبیعی- دامدار (۲/۱۳/۲۱۱۳):** تعارضی یک طرفه است.اداره منابع طبیعی بیان می‌دارد که این تعارض موجب گرفتاری‌های زیادی برای این اداره شده است و در سطح بسیار زیاد است چرا که واگذاری طرح‌ها و بهره‌برداری از مراتع برای این اداره مشکلات زیادی را از نظر مطالعه و اجرا پیش رو می‌گذارد و این اداره باید تمام جوانب را در نظر بگیرد. دامداران بیان می‌دارند که در این تعارض هیچ مشکلی وجود ندارد؛ چرا که واگذاری‌ها به صورت گروهی به افراد انجام می‌شود و بهره‌برداران یک نفر را به عنوان نماینده خود به اداره منابع طبیعی معرفی می‌کنند و ضمنا مرز و محدوده هم کاملا مشخص است.

۵) **زمان ورود دام (۲۱۲):** بیانگر دسته‌ای از تعارضات است که به زمان ورود دام به منطقه برای چرا در شروع فصل چرا مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۲) و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۲):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که ورود دام به منطقه زودتر از زمان مشخص شده در پروانه چرا، باعث تخریب مرتع شده و منجر به تعارض می‌گردد. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.
- **منابع طبیعی- دامدار (۲/۱۳/۲۱۲) و دامدار- منابع طبیعی (۱۳/۲/۲۱۲):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص اداره منابع طبیعی بیان می‌دارد که هر چند این تعارض دارای سطح زیادی در منطقه است، اما تا جایی که خطرات کمی متوجه مرتع گردد با دامدار مدارا می‌نمایند. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

۶) **زمان خروج دام (۲۱۳):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به زمان خروج دام از منطقه تحت چرا در پایان فصل چرا مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۳) و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۳):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که خروج دام از منطقه دیرتر از زمان مشخص شده در پروانه چرا، منجر به تعارض می‌گردد. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.
- **منابع طبیعی- دامدار (۲/۱۳/۲۱۳) و دامدار- منابع طبیعی (۱۳/۲/۲۱۳):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص اداره منابع طبیعی بیان می‌دارد که هر چند این تعارض دارای سطح زیادی در منطقه است اما تا جائی که خطرات کمی متوجه مرتع گردد با دامدار مدارا می‌نمایند. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

۷) **تعداد دام (۲۱۴):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به تعداد دام در منطقه تحت چرا مربوط است. در حال حاضر به دلیل خشکسالی ، بسیاری از دامداران اقدام به فروش دام، به ویژه گوسفند نموده اند لذا تعداد گوسفندان خیلی کم شده است هر چند تعداد بز و شتر تغییر چندانی نداشته است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **منابع طبیعی- دامدار(۲/۱۳/۲۱۴) و دامدار- منابع طبیعی (۱۳/۲/۲۱۴):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص اداره منابع طبیعی بیان می‌دارد که این تعارض دارای سطح بسیار زیادی در منطقه است اما تا جاییکه خطرات کمی متوجه مرتع گردد با دامدار مدارا می‌نمایند. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

۸) **سگ گله (۲۱۵۱):** بیانگر دسته‌ای از تعارضات است که به سگ گله دامداران موجود در منطقه مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۵۱) و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۵۱):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که با شکار وحوش توسط سگ و نیز شکار سگ توسط پلنگ، در منطقه مواجه هستند که در سطحی متوسط دیده می‌شود. مورد دیگر اینکه اگر سگ با گرگی که دارای بیماری هاریاست درگیر شود و هار گردد، به راحتی به احشام و حتی وحوش حمله می‌نماید. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

۹) **مسیر چرای دام/ مسیر تردد دام (۲۱۶):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به مسیر چرا و تردد دام‌های موجود در منطقه مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۶) و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۶):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که بهتر است که دامداران در زمان تردد نسبت به هماهنگی و تعیین وقت مشخص اقدام نمایند تا به مرتع داران موجود در مسیر تردد اطلاع رسانی گردد و نیز محیط زیست مربوطه کمتر در معرض آسیب قرار بگیرد. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

۱۰) **تاسیسات ساختمانی دامدار (تاسیسات دامداری/ سرپناه دامدار) (۲۱۷۱):** بیانگر دسته‌ای از تعارضات است که به تاسیسات ساختمانی دامداران موجود در منطقه اعم از تاسیسات دامداری و نیز سرپناه دامداران مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۷۱) و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۷۱):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که تاسیسات ساختمانی دامدار با استفاده از سنگ،

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

خاک و چوب برای عشایر در بخش قشلاقی یا زمستان چر به طوری که سیمای طبیعی منطقه را به هم نزند و تصرف جدیدی نباشد، باعنوان استفاده از عرصه نه به‌عنوان تملک، مورد بررسی توسط کارشناسان سازمان حفاظت محیط زیست قرار می‌گیرد و مجوز استفاده داده می‌شود. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

۱۱) **دفع پسماند توسط دامدار(۲۱۷۲):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به دفع پسماند توسط دامداران موجود در منطقه مربوط است. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۷۲)و دامدار- محیط زیست (۱۳/۱/۲۱۷۲):** تعارضی دو طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که اخیرا بحث رهاسازی و دپوی فضولات حیوانی در محیط باز نیز به این تعارض افزوده شده است. دامداران سطح این تعارض را بسیار کم می‌دانند.

۱۲) **آب شرب دام (چشمه) (۲۱۸۱):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به آب چشمه های موجود در منطقه که برای شرب دام‌ها استفاده می‌شود مربوط است. در منطقه، ۱۵ چشمه وجود دارد که مورد استفاده احشام و وحوش قرار می‌گیرد. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

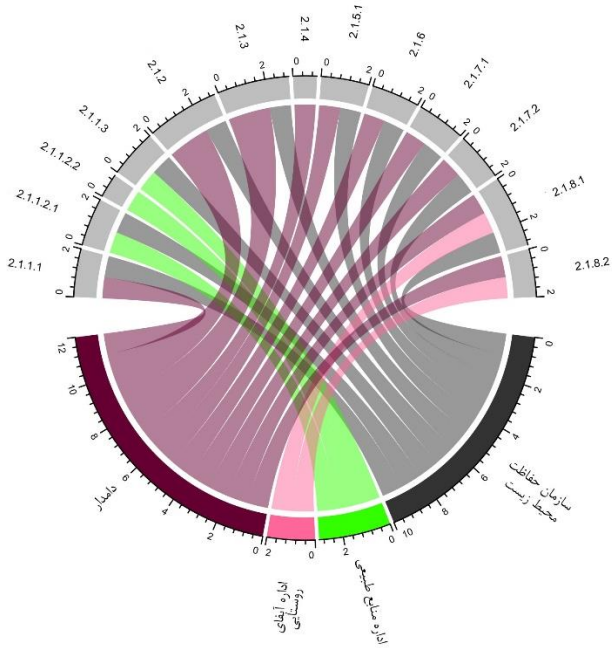
- **محیط زیست- دامدار (۱/۱۳/۲۱۸۱):** تعارضی یک طرفه است. در این خصوص سازمان حفاظت محیط زیست بیان می‌کند که این تعارض بیشتر مربوط به انتقال بیماری از طریق استفاده مشترک دام‌ها و وحوش از آب چشمه‌ها است که ممکن است بیماری دام‌ها به وحوش منتقل شود و نیز در زمان کمبود آب، باعث مشکل برای وحوش می‌گردد. دامداران بیان می‌کنند که در این مورد هیچ تعارضی وجود ندارد.
- **آبفا روستایی- دامدار (۹/۱۳/۲۱۸۱):** تعارضی یک طرفه است. در این خصوص اداره آبفا روستایی بیان می‌دارد که سطح این تعارض بسیار کم است و اگر هم مواردی پیش آید از طریق مذاکره به راحتی حل می‌شود. دامداران اعتقاد دارند که در این مورد هیچ تعارضی وجود ندارد.
- **دامدار- دامدار (گروهی دیگر) (۱۳/۱۳۱/۲۱۸۱) و دامدار (گروهی دیگر)- دامدار (۱۳۱/۱۳/۲۱۸۱):** تعارضی دو طرفه باید در نظر گرفته شود. همان گونه که مشخص است این تعارض در بین دامداران وجود دارد اما به دلیل این که نرم افزار قادر به تشخیص تفاوت در بین دو گروه از دامداران گردد؛ لذا ناچار به ارائه دو کد متفاوت برای دو گروه دامداران است، اما این دو کد متفاوت فقط در جاهایی استفاده می‌گردد که نیاز به بررسی این دو گروه با هم باشد و در سایر جاهایی که کل دامداران با سایر گروه‌ها مقایسه گردد فقط از یک کد یعنی دامدار (کد ۱۳) استفاده خواهد شد. دامداران بیان می‌دارند که این تعارض دارای سطح اندکی است.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

۱۳) **آب شرب دام (چاه مالداری) (۲۱۸۲):** بیانگر دسته ای از تعارضات است که به آب چاه‌های مالداری موجود در منطقه که برای شرب دام‌ها استفاده می‌شود مربوط است. در منطقه حدود ۶۰ حلقه چاه مالداری با عمق حدودا ۱۰ متر وجود دارد. ذی‌نفعان درگیر این تعارض در منطقه به شرح زیرهستند:

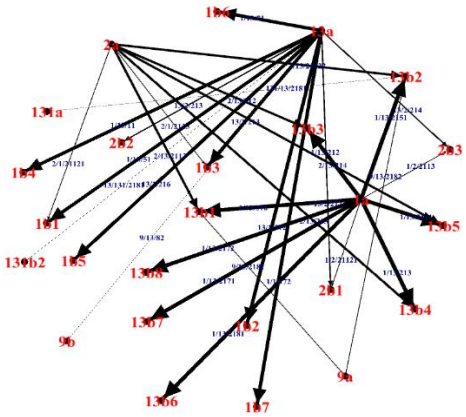
آبفا روستایی- دامدار (۹/۱۳/۲۱۸۲) و دامدار- آبفا روستایی(۱۳/۹/۲۱۸۲): تعارضی دو طرفه است. در این خصوص اداره آبفا روستایی بیان می‌دارد که سطح این تعارض بسیار کم است و اگر هم مواردی پیش آید از طریق مذاکره به راحتی حل می‌شود. دامداران اعتقاد دارند که سطح این تعارض کم است و تعارض در جائی پیش می آید که یک دامدار، چاه مالداری را از اداره ابفا روستایی تحویل بگیرد اما بعد، از آن به عنوان چاه کشاورزی استفاده کند.

شکل ۳، ارتباط ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان و موضوعات تعارض را نشان می‌دهد. در شکل ۴ نیز ارتباط ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان با یکدیگر و موضوعات مورد تعارض آنها آورده شده است.

شکل ۳- ارتباط ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان و موضوعات تعارض

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

شکل ۴- ارتباط ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان با یکدیگر و موضوعات مورد تعارض آنها

بحث و نتیجه‌گیری

در ادامه، به خروجی‌های شاخص این تحقیق و مقایسه آنها با دیگر مطالعات مشابه انجام گرفته در سطح جهان پرداخته می‌شود:

از دیدگاه ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه در بخش حقوقی- حقوقی، سازمان حفاظت محیط زیست در تقابل با اداره منابع طبیعی است. با توجه به اینکه سازمان حفاظت محیط زیست متولی حفاظت از مناطق حفاظت شده و اداره منابع طبیعی نیز مالک آنها در کشور است، لذا این مورد دور از انتظار نیست. در غالب تحقیقات مشابه نیز این نتیجه حاصل شده است. به عنوان نمونه در تحقیقی آمده است که از دهه های گذشته، تعارضات زیادی در مناطق حفاظت شده در بین ذی‌نفعان، مانند مالکان زمین و کارشناسان سازمان‌های ذی‌نفع/ ذی‌ربط در منطقه به‌وجود آمده است، به همین دلیل این نوع مناطق نیاز به مدیریت دقیق دارند (Smrekar et al., 2016).

از دیدگاهذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه در بخش حقوقی- حقیقی، سازمان حفاظت محیط زیست در تقابل با دامدار است و پس از آن اداره منابع طبیعی هم دارای چندین تعارض با دامداراست. این نتیجه نیز در غالب تحقیقات مشابه به چشم می‌خورد. تعداد زیادی از افرادی که در مناطق حفاظت شده و اطراف آن زندگی می‌کنند وابستگی فراوانی به منابع طبیعی دارند و کنار گذاشتن آنها از مدیریت منطقه، همیشه منجر به تعارض شده است (Liu et al., 2010) همچنین در تحقیقی بیان شده که تعارضات مربوط به حیات

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

وحش، غالبا تعارضات بین گروه‌های انسانی با اهداف مختلف مدیریت حیات وحش است. با این حال، مطالعه و مدیریت تعارضات حیات وحش غالباً بر زمینه زیست محیطی متمرکز است، بدون آنکه به اختلاف نظرهای مردم درباره این اهداف پرداخته شود (Marshal et al., 2007).

از دیدگاه ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه در بخش حقیقی- حقوقی،دامدار در تقابل با سازمان حفاظت محیط زیست و پس از آن اداره منابع طبیعی است. با توجه به این که دامدار بیش از سایر اشخاص حقیقی به مناطق حفاظت شده از نظر مراتع و ... وابسته است، لذا این مورد، دور از انتظار نیست و در سایر تحقیقات مشابه نیز دیده می‌شود. چنانچه در تحقیقی آمده است، تمام جنبه‌های زندگی دامداری، در رابطه با دام و محیط زندگی آنها است. این سیستم تا حد زیادی به در دسترس بودن آب و توزیع و کیفیت آن و دسترسی به چراگاه بستگی دارد (Mkutu, 2000) همچنین در مطالعه‌ای دیگر بیان شده که تعارضات انسان - حیات وحش نتیجه پیامد استفاده از منابع در مناطق حفاظت شده است. چنین تعارضاتی بر تنوع زیستی تأثیر منفی می‌گذارد. حیات وحش به مردم و اموال آنها آسیب می‌رسانند و منجر به کشتن تلافی جویانه آنها توسط جوامع محلی در ۸۲ ٪ ازمناطق حفاظت شده می‌شوند(Okech, 2011).

از دیدگاه ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان موجود در منطقه در بخش حقیقی- حقیقی، دامدار در تقابل با دامداران دیگر است. دلیل آن، وابستگی زیاد دامدار به مناطق حفاظت شده است. در مطالعات مشابه نیز می‌توان به این نتیجه دست یافت. در یک بررسی انجام شده آمده است، مناطق حفاظت شده و نیز مناطق مجاور آن کاملا مرتبطند، لذا تعارضات موجود در منطقه به دلیل در هم آمیختگی این دو منطقه، اجتناب‌ناپذیر است. توجه به ذی‌نفعان موجود، با در نظر گرفتن ادراکات مختلف پیرامون مزایای زندگی در مجاورت یک منطقه حفاظت شده، می‌تواند منجر به اجرای بهتر مدیریت در مناطق حفاظت شده شود(Mannetti et al., 2019). از طرفی در تحقیقی دیگر آمده که تعارض مابین دامداران داخل یک مرتع یا یک طایفه، از جمله تعارضات مهم موجود در مراتع است (Hundie, 2010).

در تعارضات چرا، مشاهده می‌شود که دامدار و سازمان حفاظت محیط زیست دارای بیشترین تعداد تعارض هستند. دامداران برای بهره‌وری و سود آوری بیشتر ناچار به تخطی از بعضی قوانین دولتی می‌گردند که این موارد منجر به تقابل این دو گروه از ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان می‌گردد.در سایر تحقیقات صورت گرفته نیز این نتیجه دیده می‌شود. در یک بررسی بیان شده است که از آنجا که قوانین مربوط به مدیریت مناطق حفاظت شده براساس اهداف حفاظتی تعیین گردیده، لذا باعث محدویت دسترسی به منابع طبیعی توسط روستاییان

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

و عشایر شده است. این قوانین درصورتی که اقتصاد و معیشت جوامع محلی را نادیده گیرند و صرفا بر حفاظت متمرکز باشند، باعث افزایش تعارض بین انسان و حیات وحش خواهند بود (زمانی و همکاران، ۱۳۹۸).

ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی (افراد)، بیشتر دارای انگیزه تعارض فردی هستند. این مورد در سایر تحقیقات نیز به چشم می‌خورد. دلیل این امر، وابستگی شدید این افراد به منابع طبیعی برای امرار معاش است. در تحقیقی آمده که تعارض بین انسان و حیات وحش، ناشی از وجود منابع مشترک و ایجاد رقابت بر سر این منابع محدود است و زمانی که این اثرات در ارتباط با اقتصاد و معیشت مردم نگریسته شود، تبدیل به یک مورد بحث برانگیز می‌گردد (زمانی و تراهی، ۱۳۹۶). از طرفی در مطالعه‌ای دیگر بیان شده است که تعارضات یک عنصر ذاتی در ایجاد و مدیریت مناطق حفاظت شده است. حتی اگر اطلاعات کافی در مورد تعارضات در مناطق حفاظت شده وجود داشته باشد و حفاظت از آنها ده‌ها سال مورد بررسی قرار گرفته باشد، باز هم هیچ اجماعی نظری در مورد تجزیه و تحلیل تعارضات موجود و بررسی آنها وجود ندارد (Garcia – Frapolli etal, 2018).

ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی، بیشتر دارای انگیزه تعارض غیر فردی هستند. دلیل این امر، وجود قوانین اجرایی سخت‌گیرانه و نیز انجام مسئولیت محول شده توسط مدیران دولتی است. این نتیجه در دیگر مطالعات نیز به دست آمده است. در یک بررسی بیان شده است که هنوز هم در افریقا در مورد چگونگی طراحی و ارائه قوانین سازمانی مربوط به تنوع زیستی و معیشت پایدارجوامع محلی، کمبودهای یوجود دارد. اگر این پیچیدگی‌های قانونی باعث اولویت کمتر معیشت پایدار جوامع محلی نسبت به نگرانی های دیگر از حفاظت از تنوع زیستی در برنامه‌های منطقه حفاظت شده در آفریقا شود، ممکن است در آینده پشتیبانی از چنین برنامه‌هایی به میزان زیادی کاهش یابد(Petursson et al., 2011).

ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی (افراد) بیشتر به راهبرد حل تعارض مصالحه برای حل تعارضات موجود با ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی اعتقاد دارند، از طرفی ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی نیز بیشتر به این راهبرد برای حل مشکلات موجود با ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی دیگر پایبند هستند. همانطور که گفته شد، وجود قوانین اجرایی سخت‌گیرانه باعث می‌شود که ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی تا جای ممکن خود را در برابر سازمان‌ها و ادارات دولتی قرار ندهند. از طرفی سازمان‌ها و ادارات دولتی بر خلاف تعارضاتی که با هم دارند معمولا سعی بر مصالحه با هم می‌نمایند.در تحقیقی آمده است که عوارض جانبی ایجاد مناطق حفاظت شده،در مناطقی باعث ایجاداقدامات تلافی‌جویانه در مردم محلی شده و منجر به خرابکاری، مانند آتش سوزی و آسیب رساندن به اموال منطقه، امتناع مردم محلی از فروش مواد غذایی به پرسنل منطقه حفاظت شده و در موارد شدیدتر،

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

قتل آنها شده است. از طرفی، جمعیتهای محلی اقدام به نقض مقررات منطقه حفاظت شده، از طریق شکار حیوانات، قطع درختان و چرای احشام در منطقه کرده اند (Hough, 1988). یافته‌ها با نتایج تحقیق حاضر مغایرت دارد که می‌تواند به دلیل قدرت اجرائی ضعیف ارگان دولتی مربوطه در آن منطقه مورد نظر باشد.

ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقوقی بیشتر به راهبرد حل تعارض رقابت در مواجهه با ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی اعتقاد دارند. وجود قوانین اجرائی سخت گیرانه و نیز انجام مسئولیت محول شده توسط مدیران دولتی، دلیل این امراست که البته در مناطق مشابه دیگری در جهان نیز این نتیجه دیده می‌شود. در این مورد می توان به تحقیقی اشاره کرد که بیان می‌داردپارک ملی Digya در غنا از زمان تأسیس آن در سال ۱۹۷۱ صحنه تعارضات بین جوامع محلی و مدیران حیات وحش بوده است. این تعارضات از بازداشت مردم محلی توسط مقامات حیات وحش به دلیل ورود به پارک برای جمع‌آوری محصولات جنگلی غیر الواری، تا برخورد جدی با شکارچیان غیرمجاز، دستگیری و اخراج متهمان است که گاهی منجر به مرگ می‌شود (Ayivor et al., 2013).

با توجه به بررسی‌های انجام شده در این تحقیق، می‌توان پیشنهادهایی برای مدیریت و بهبود وضعیت منطقه حفاظت شده ارائه نمود. تغییر و بازبینی برخی از قوانین سازمان‌ها و ادارات دولتی که در منطقه حضور دارند، برای کاهش تعارضات ضروری به نظر می‌رسد و لازم است نسبت به کاهش بروکراسی‌های اداری اقدام نمود. خرید سامان‌های عرفی و اراضی کشاورزی و باغی موجود در منطقه از ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی توسط دولت، جایگزینی سامان‌های عرفی و اراضی کشاورزی و باغی موجود در منطقه با محل های بیرون از منطقه حفاظت شده و نیز انتقال روستا های موجود در منطقه به نقاط دیگر هم قطعا به کاهش تعارضات موجود می‌انجامد. مشارکت ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی و سایر افراد بومی منطقه در سایر طرح‌های حفاظتی و مدیریتی، آموزش ذی‌نفعان/ ذی‌ربطان حقیقی و سایر افراد بومی منطقه در مورد لزوم حفاظت و توسعه از منابع طبیعی و وحوش، تشکیل جلسات گروهی برای حل تعارضات موجود و همچنین استفاده از ریش سفیدان بومی منطقه برای حل تعارضات هم می‌تواند به اصلاح شرایط موجود و بهبود مدیریت منطقه منجر شود. به کارگیری محیط بانان بومی که آشنائی بهتری با سایر افراد بومی موجود در منطقه دارند نیز از راهکارهای مفید مدیریتی است که خوشبختانه مدت زیادی است که در منطقه حفاظت شده بهرام گور انجام می‌شود. در خاتمه نیز رسیدگی های بهداشتی به دام‌های اهلی که در منطقه حضور دارند هم باعث جلوگیری از سرایت بیماری‌های مشترک دام و وحوش به وحوش منطقه می‌گردد.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

تقدیر و تشکر

به این وسیله از آقایان مهندس نبی الله مرادی معاونت محترم سازمان حفاظت محیط زیست استان فارس، مهندس جواد مهدی‌پور ریاست محترم اداره محیط زیست شهرستان نیریز و مهندس احمد رستگار ریاست محترم منطقه حفاظت شده بهرام گور که در انجام این تحقیق در سایر موارد اجرایی نویسندگان را یاری نمودند تشکر می‌گردد.

منابع

دادگر مقدم، م.، خواجه دلوئی، م. ۱۳۹۶. *مفاهیم* پرسشنامه: روائی و پایائی، نو اندیشان آریا کهن، ۸۸ صفحه.

دیده‌بان محیط زیست و حیات وحش ایران. ۱۳۹۱.*منطقه حفاظت* شده بهرام گور. [زمان بازیابی: ۲۵ شهریور ماه ۱۴۰۰]،http://www.iew.ir/1391/06/14/1553

زمانی، ن.، حاتمی، ج.، شبیری، س.م.، کبودوندپور، ش. ۱۳۹۸. بررسی نقش آموزش محیط زیست در جوامع محلی بر کاهش تعارض انسان وحیات وحش. ،فصلنامه علمی پژوهشی محیط زیست جانوری، ۱: ۴۰-۳۱.

زمانی، ن.، تراهی، ر. ۱۳۹۶. تاثیر آموزش محیط زیست بر کاهش تعارض انسان و حیات وحش (مطالعه موردی منطقه حفاظت شده خائیز). ،فصلنامه علمی پژوهشی محیط زیست جانوری، ۴: ۴۰-۲۹.

عمیدی، ع.، پاشا، ع. ۱۳۸۵.روش‌های نمونه‌گیری ۱ (رشته آمار)، دانشگاه پیام نور، ۱۹۶ ص.

قاسمی، ن. ۱۳۹۰. مجموعه قوانین و مقررات محیط زیست ایران، بهنامی، ۴۷۲صفحه.

کریمی، ر.، صالحی، م.ح.، رئیسی، ف.۱۳۹۳. نقش تغییر کاربری مراتع تخریب شده بر برخی از ویژگی های کیفیت خاک در منطقه صفا شهر استان فارس. نشریه علوم آب و خاک (علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی)، ۶۹: ۱۳۹-۱۳۱.

مهندسین مشاور جامع ایران. ۱۳۹۳. گزارش مطالعات مدیریت مجموعه منطقه حفاظت شده بهرام گور-پارک ملی قطرویه (استان فارس)، سازمان حفاظت محیط زیست، ۹۱ صفحه.

Ayivor, J.S., Gordon, Ch., Ntiamoa-Baidu, Y. 2013. Protected area management and livelihood conflicts in Ghana: a case study of Digya National Park. J.PARKS, 19(1):37-50.

Bartels, L.E. 2016. Contested Land in Loliondo: The Eastern Border of the Serengeti National Park Between Conservation, Hunting Tourism, and Pastoralism, In:

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

Niewöhner J., et al. (eds.). Land Use Competition. Human-Environment Interactions, 6:149-164.

Eshete, G., Marino, J., Sillero-Zubiri, C. 2018. Ethiopian wolves conflict with pastoralists in small Afroalpine relicts. Afr. J. Ecol, 56(2):368-374.

García-Frapolli, E., Ayala-Orozco, B., Oliva, M., Smith, R.J. 2018. Different Approaches Towards the Understanding of Socio-Environmental Conflicts in Protected Areas. J. Sustainability, 10(7):1-17.

Hough, J. L. 1988. Obstacles to Effective Management of Conflicts Between National Parks and Surrounding Human Communities in Developing Countries. J.Environ. Manage,15(2):129-136.

Hundai, B. 2010. Conflicts between Afar Pastoralists and their Neighbors: Triggers and Motivations.IJCV, 4(1):134 – 148.

Liu, J., Ouyang, Zh., Miao, H. 2010. Environmental attitudes of stakeholders and their perceptions regarding protected area-community conflicts: A case study in China. J.Environ. Manage, 91 (11): 2254- 2620.

Mannetti, L.M., Göttert, Th., Zeller, U., Esler, K. 2019. Identifying and categorizing stakeholders for protected area expansion around a national park in Namibia. Ecol. Soc, 24(2):1-5.

Marshal, K., White, R., Fischer, A. 2007. Conflicts between humans over wildlife management: on the diversity of stakeholder attitudes and implications for conflict management. Biodivers. Conserv, 16:3129-3146.

Massawe, G.D., Urassa, J.K. 2016. Causes and management of land conflicts in Tanzania: A Case offarmers versus pastoralists. UongoziJ. Manag. Organ, 27(2):45–68.

Mkutu, K. 2000.Report of pastoralism and conflict in the Horn of Africa, University of Bradford,West Yorkshire, 45 pages.

Mussa, M., Teka, H., Aliye, A. 2017. Indigenous conflict management and resolution mechanisms on rangelands in pastoral areas, Ethiopia. JASD, 9(9):112-117.

Okech, R. 2011. Wildlife-community conflicts in conservation areas in Kenya. AJCR, 10(2):65-80.

Petursson, J.G., Vedeld, P., Kaboggoza, J. 2011. Transboundary Biodiversity Management: Institutions, Local Stakeholders, and Protected Areas: A Case Study from Mt. Elgon, Uganda and Kenya. Soc Nat Resour,24(12): 1304-1321.

Rahim, M.A. 2011. Managing conflict in organizations, Transaction Publishers,309 pages.

Smrekar, A., Hribar, M.S., Erhartic, B. 2016. Stakeholder conflicts in the Tivoli, Rožnik Hill, and Šiška Hill Protected Landscape Area. Acta Geogr. Slov, 56(2):305-319.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]

UNDPA/UNEP, 2015. Report of Natural Resources and Conflict, A Guide for Mediation Practitioners, UNDPA/UNEP, Bonn, 106 pages.

[Downloaded from pec.gonbad.ac.ir on 2026-11-19]